

«Europa només té futur si avança»

Enquesta sobre el present i el futur d'Europa

Adolf Beltran

En un article recent a propòsit de la crisi generada per l'allau de refugiats procedents dels escenaris terribles de la guerra de Síria, Joschka Fischer, exministre d'Afers Exteriors d'Alemanya del 1998 al 2005 i membre d'Els Verds, afirmava que el fenomen (amb les mancances que ha revelat quant als instruments civils, diplomàtics i militars per fer-hi front) ha tret a la llum un conflicte sobre el futur d'Europa. «Tornar a un continent de nacions estat o avançar cap a una comunitat de valors compartits?», es preguntava Fischer, i concloua: «Els europeus que creuen en Europa hauran de reunir totes les seues forces (i el seu coratge) per afrontar els temps que vénen».

La gestió de la desesperada situació econòmica a Grècia, amb l'amenaça de trencar l'euro, i la crisi humanitària dels refugiats, sens dubte, han portat al límit les estructures més importants de la Unió Europea: la moneda única i la supressió de fronteres internes. A la llum d'aquests conflictes, hem volgut demanar opinió sobre el futur d'Europa, mitjançant una breu enquesta, a persones procedents de la cultura, el periodisme, la universitat i la política. Tres són les preguntes que se'ls han plantejat.

1. Es diu que Europa avança arran de les crisis. Pensa que la Unió Europea farà un salt endavant arran de la crisi actual, o al contrari?

2. Quins creu que són els reptes principals a què s'enfronta Europa a hores d'ara?

3. Quin balanç faria del projecte europeu iniciat el 1951 amb la Comunitat Europea del Carbó i l'Acer fins a les darreres ampliacions de la UE, la creació de l'euro i l'hegemonia alemanya actual?

Les respostes, unes més concises i d'altres més extenses, com és lògic, són diverses, però hi ha una coincidència general a considerar la dificultat de la conjuntura i la gravetat dels problemes que es planteegen. La Unió Europea només sobreviurà si avança, si va més enllà del que és ara i aprofundeix en el seu projecte. Aquest podria ser, a grans trets, el diagnòstic en el qual totes les veus coincideixen.

RAFAEL ARGULLOL (Escriptor, assagista i catedràtic d'Estètica i Teoria de les Arts de la Universitat Pompeu Fabra)

1. Crec que el temor portarà Europa a trencar-se en un moviment centrípet.

2. El principal repte seria retrobar la idea d'Europa com a unitat cultural, més que no administrativa.

3. Fins a l'entrada del segle XXI va haver-hi progrés, després la davallada és evident. Manquen idees i entusiasme, i sobra mediocritat.

PEDRO RUIZ TORRES (Catedràtic d'Història Contemporània, fou rector de la Universitat de València del 1994 al 2002)

1. Com saber-ho? No resulta gens fàcil, amb una Unió Europea tal com està configurada, fer front als problemes més urgents. Els responsables dels governs dels estats amb una influència més gran no estan sent molt imaginatius, ni gosen promoure canvis substancials. El futur immediat, per desgràcia, pareix que va pel camí d'una economia gairebé sense creixement, unes tensions socials en augment i l'amenaça creixent d'involució en el projecte d'una Europa políticament unida, de fraccionament i disgregació.

2. Els reptes principals que avui en dia té la Unió Europea són econòmics, socials, polítics i de tipus cultural. En un món globalitzat, és necessari que hi haja una economia europea amb un model propi de desenvolupament, capaç d'integrar les diferents activitats productives de cada país i d'oferir una cara única a l'exterior. Per això resulta imprescindible un govern europeu per damunt dels estats que formen la Unió, capaç de prendre mesures polítiques en el conjunt de la UE, no sols en el terreny econòmic, sinó també per fer front al problema de la pobresa i de l'atur, afavorir la integració dels immigrants i atendre el fenomen massiu dels refugiats en l'actualitat. A més a més, un govern europeu podria donar un gran impuls al desenvolupament d'una educació i d'una cultura pròpiament europees, que deixen definitivament endarrerir l'època dels estereotips i dels prejudicis.

3. En tots els processos històrics hi ha llums i ombres. Hi ha molts aspectes d'enorme valor positiu en el camí recorregut fins ara, des dels efectes de la integració econòmica i de la moneda única fins al

final de les velles rivalitats polítiques i dels conflictes bèl·lics entre estats en la major part d'Europa. Des d'un punt de mira social i cultural, per primera vegada hi ha una generació transnacional. Tot i que és molt el que encara resta per fer, hi ha un tràfec constant de població de conseqüències favorables per a una formació i una consciència dels problemes a escala europea. En el costat negatiu, hi han predominat polítiques econòmiques més atentes al benefici de les empreses i dels bancs que a promoure el benestar en un sector ampli de la població i a ser solidaris amb aquells que cada vegada s'enfonsen més en la pobresa. S'han perdut de vista alguns dels valors democràtics fonamentals sobre els quals s'anava a construir la identitat europea i, en canvi, s'han escampat comportaments basats en l'egoisme de l'individu i la falta d'ideals de cara a un futur millor.

RICARD PÉREZ CASADO (Polític socialista, alcalde de València del 1979 al 1989, fou administrador de la Unió Europea a la ciutat de Mostar d'abril a juliol del 1996)

1. La Unió Europea no és un conjunt d'institucions perfectes: no n'hi ha al món. El procediment que s'hi ha seguit des dels orígens és el d'acumulació d'experiències, de provatures, i de vegades de grans salts endavant, com per exemple Maastricht. També de replans com el causat per la fallida Constitució. És un procés per ara sense retrocessos notables llevat de la reestatització de polítiques fonamentals per a la UE: drets socials, salaris, migracions que constituïen elements clau de la construcció europea. Espere que siguen només aturades temporals, és a dir, que hauran de corregir-se en el sentit de seguir avançant en el gran projecte de reconciliació i de

solidaritat, base de la mateixa Unió. Certament les crisis han esperonat iniciatives fecundes, el que passa ara és que la crisi és més profunda del que hom pensava, i això és una amenaça certa si l'unim a la reestabilització de les polítiques.

2. Els reptes interns: consolidar l'ampliació a l'Est, homogeneïtzant el caràcter democràtic que consagra l'article 2 del Tractat de la Unió: en alguns estats com Hongria no sembla d'aplicació per part del govern de Fidesz i Orbán; recuperar l'Europa social, és a dir els drets, incloent-hi el del treball i una retribució digna, com a senya d'identitat europea. I tallar el pas a la pesta negra del feixisme que trau el nas una mica per tot. Els reptes externs: la negociació del TTIP que amenaça l'arquitectura econòmica europea forjada al llarg dels més de quaranta anys de postguerra; la potència econòmica, científica, cultural, humana, de la UE hauria de ser el primer actiu dins un món global que va desplaçant-se probablement cap a l'Àsia-Pacífic amb un nou lideratge dels Estats Units i les seues empreses. Finalment, queden pendents –des de l'inici– les polítiques internacionals de defensa i de seguretat, on sovint la UE fa el ridícul, com als Balcans, Ucraïna o l'Orient Pròxim. I l'enormitat de les migracions de l'apocalipsi: guerra, fam, malaltia que hauríem de recordar els europeus.

3. Ho he batejat com la història d'un èxit, després del segle de les catàstrofes (dues guerres mundials, nombroses guerres civils inclosa l'espanyola) i dels camps de concentració i extermini. La destrucció física, econòmica, moral i de valors, fou de tals dimensions que calgué repensar el tot de dalt a baix, començant per alguna de les causes atribuïdes a l'origen dels conflictes successius: el carbó, l'acer, la

indústria militar a ambdues ribes del Rin. La CECA fou això, però amb més ambició: creà la Comissió de seguiment, un nucli parlamentari, i la fonamental PAC, tot a l'origen d'institucions posteriors des del Tractat de març del 1957 a Roma. El balanç és positiu per haver fet un espai de prosperitat compartida, de pau i de llibertats. No tinc tant d'optimisme amb la precipitada ampliació a l'Est, tot i entendre la cerca de centralitat d'Alemanya, que és un dels motors principals de l'edifici, junt amb l'euro que ens ha fet una mica més propers a tots els ciutadans de la UE.

JAVIER DE LUCAS (Catedràtic de Filosofia del Dret i Filosofia Política de la Universitat de València)

1. No sóc optimista. En aquesta crisi es posen a prova, entre altres, dos elements bàsics de la UE. El primer, la concreció del lema europeu (units en la diversitat) que demana el desenvolupament equilibrat però ferm del principi de solidaritat, per evitar el risc tothora present de l'Europa de dues velocitats –fins i tot de tres, si es pensa en els estats de l'Est que es van incorporar en la darrera i molt discutida ampliació–, és a dir, aconseguir el reequilibri de la desproporció de recursos i esforços entre els estats membres davant els reptes comuns. El segon, la prioritat de l'objectiu de construir i desenvolupar un espai de lliure circulació, no sols de mercaderies, sinó també de persones, el proclamat espai de llibertat, justícia i seguretat. En el fons, si es vol, una vegada més es tracta del repte de conjugar dues dimensions del projecte europeu: d'una banda la juridicopolítica, que portaria la UE cap a un model fins i tot més que comunitari, federal; d'altra banda, la tecnoeconòmica, que implicaria

adequar la UE a l'objectiu de convertir-se en una empresa capaç de competir en el mercat global amb els altres actors, els EUA, les potències asiàtiques, les cinc potències emergents (BRICS). El problema és que en honor del segon se sacrifica el primer i, en realitat, la UE cada vegada està més lluny de poder competir amb aquells altres actors, perquè en afers clau –no cal més que pensar en la crisi actual de refugiats, en polítiques migratòries, etc.–, assistim al fre permanent –si no a la marxa enrere–, com a conseqüència de la (re)nacionalització contínua d'aquestes polítiques.

2. No en són pocs. Si haguera de prioritzar diria que el més important, a parer meu, és acostar-se al mínim de legitimitat democràtica, la qual cosa exigeix reformes d'institucions i de procediments per tal que la UE funcione com un vertader Estat de Dret, amb divisió de poders i control efectiu de l'executiu pel legislatiu i el judicial. Això demana també acostar-se als requisits bàsics d'una democràcia, no ja representativa, sinó participativa, on els ciutadans siguin titulars de la sobirania i exercesquen realment el control del poder. El segon és el desenvolupament de les potencialitats de la UE com a actor polític i econòmic a l'escenari global (no sols del mercat global, sinó de les relacions internacionals, per a fer real allò que diu ser: un factor de pau, cooperació i progrés de la democràcia i els drets humans). Si parlem de reptes més concrets, caldria començar pels desafiaments presents i que han posat al descobert la inanitat de la UE: el futur de l'euro, la gestió dels moviments migratoris en la seua accepció més àmplia (que inclou els refugiats); l'assoliment d'una posició pròpia i comuna en les relacions internacionals; la crisi energètica...

3. Tot i que ja he contestat en gran part en les respostes anteriors, crec que és perfectament possible adoptar la versió del got mig ple o mig buit. És impossible negar els progressos que s'han fet en aquest llarg trajecte de més de 60 anys, i el primer n'ha estat desenvolupar una lògica de cooperació en lloc de la de competència mútua i fins i tot l'antagonisme, amb la presa de consciència de l'existència d'interessos compartits, la gestió dels quals demana precisament una solidaritat i cooperació cada vegada més inclusiva de tots els països europeus, fins a la darrera ampliació. Però fins i tot en relació amb això es pot retrucar que els antagonismes hi persisteixen i que no s'han reduït en absolut els desequilibris entre el nord i el sud, que l'aïllacionisme del Regne Unit –que conrea sobretot la seua «relació particular» amb els cosins de l'altra banda de l'Atlàntic– i dels antics membres de l'EFTA en temes clau (espai Schengen, polítiques migratòries i d'asil, etc.), al mateix temps que l'impacte de dues decisions clau –la decisió probablement errada de concebre l'euro com a moneda única i no com a moneda comuna, la imposició de la regla d'or de la supeditació a l'objectiu de dèficit–, han reforçat l'hegemonia alemanya i han augmentat les diferències entre els estats membres, tot obligant els més dèbils a unes «polítiques d'austeritat» de resultats devastadors...

MARINA SUBIRATS (Sociòloga i catedràtica emèrita de la Universitat Autònoma de Barcelona)

1. Tal com estan les coses avui no sembla que puguin millorar gaire. La meua impressió és que la UE resta cada dia més dominada per interessos econòmics d'un determinat grup i que de moment no es

veu que hi hagi altres forces suficients per modificar aquesta trajectòria.

2. Al meu entendre el repte principal és el que he indicat: de quina manera aconseguim que la UE sigui una institució democràtica que actuï en funció de les necessitats dels pobles que la conformen i no al servei del capital. El que pot passar molt aviat és que creixi encara més la desconfiança respecte d'aquesta institució i que la ciutadania se'n desentengui, o entri en el descrèdit d'altres institucions polítiques, cosa que ja comença a succeir. Crec que el que ha passat amb Grècia ha estat molt greu i ha minat la confiança en la UE fins a un punt que encara no és visible, però que en algun moment mostrarà la seva profunditat.

3. La UE ha avançat, indubtablement, en nombre de països, solidesa, etc. Però políticament ha retrocedit. L'hegemonia alemanya és un fet negatiu, torna a ser una estructura piramidal on el que compta és el poder, no és una estructura democràtica. Com he dit, crec que el repte actual és veure si pot canviar i tornar a ser una estructura en la qual la gent confia, o bé si s'ha convertit en un instrument burocràtic mitjançant el qual el capital s'imposa a la gent, i en aquest cas no crec que es consolidi.

JOSEP VICENT BOIRA (Secretari autonòmic d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori de la Generalitat Valenciana, professor titular de Geografia Urbana de la Universitat de València i escriptor)

1. La Unió Europea és una realitat molt plural. En veritat, aquest projecte el componen estats, però també consells, associacions, xarxes, regions, ciutats... Com en quasi tots els ordres de la vida econòmica i social mundial, aquell que està dirigit

pels estats es troba afectat per una profunda crisi, però, què dir de l'Europa de les ciutats, de les regions, de les xarxes, de les associacions? Al meu entendre cal buscar noves geometries per a una Europa futura. El contagi de la crisi dels estats es trasllada automàticament a la manera en què Europa s'organitza a hores d'ara, però no vol dir que siga l'única manera d'organitzar-se. Es detecta a hores d'ara una tensió entre cartografies polítiques: aquella que reforça els estats i les seues fronteres i aquella que aposta per les xarxes de tot tipus que farien de les fronteres internes una cicatriu de la història.

2. Fonamentalment dos. Un d'ordre extern i l'altre d'ordre intern. Cap a fora, recuperar el lideratge perdut i cap a dins, recompondre les forces per a construir un nou mapa. Hem perdut intensitat per guanyar extensió. Caldria potser fer menys coses però més intenses i acabades. Internament, cal reforçar una governança que atorgue més pes al Parlament Europeu i a altres organismes funcionals i de base, com ara el Comitè de les Regions, el Consell Econòmic i Social, etc. A més, cal explorar noves vies d'organització territorial, com les estratègies macroregionals que permetrien integrar espais al voltant d'un denominador comú amb idea de cooperar, com ara el Bàltic, el Danubi, els Alps, l'Adriàtic-Jònic... (la Mediterrània?). Canviar Europa cap a noves maneres d'organitzar el territori ajudaria a esborrar la temptació de retornar a les velles barreres duaneres, impúdica exhibició d'uns estats que s'avenen malament amb la idea europeïsta.

3. Pensar que, si fa no fa, cent anys enrere Europa es dessagnava en les guerres civils (com la Primera) i que, no satisfeta, aquesta mateixa Europa va contagiar al món

la seua bogeria arrossegant països i continents sencers cap a la guerra mundial (com la Segona), et fa pensar que s'ha avançat molt. De la mateixa manera, pensar que sols el 1963 –quan jo vaig nàixer–, Alemanya i França signaren un tractat d'amistat inèdit fins al moment, et fa ser optimista. En el transcurs d'una vida humana, enemics han esdevingut aliats. Cal visió històrica, cal perspectiva. Jo diria que en general, el resultat és positiu, sabent que hi ha coses que no s'han fet bé. Europa ha estat sempre una terra de frontera: De Gasperi i Adenauer eren europeïstes i per això entenien el valor de la cooperació, dels projectes comuns. Spinelli –un altre dels pares d'Europa–, era un federalista convençut. Ens cal més història, més filosofia política i més visió i pensament, una mica oblidats pel pes de l'euro, la disciplina fiscal i la visió material de la vida. Tornar als clàssics de la unió europea. Tornar a l'europeïsm de cor.

JOAN MAJÓ (Doctor en Enginyeria Industrial i polític socialista, fou ministre d'Indústria i Energia els anys 1985 i 1986)

1. La UE ha sabut sempre fer front a les crisis a base de reformes o modificacions que han permès seguir endavant. Una manera una mica perillosa d'avançar, ja que vol dir actuar reactivament! En el cas actual hi ha tres elements nous que ho fan més difícil. Es tracta d'una crisi molt més forta i més perllongada que les anteriors, i alguns dels seus efectes poden tenir caràcter irreversible, difícil de recuperar. En segon lloc, la gran ampliació del nombre de membres fa més complicat consensuar actuacions polítiques conjuntes, ja que els objectius de molts membres són cada cop més diferents. Finalment, un grup important d'estats han fet el pas d'adoptar una moneda única.

Aquest fet els obliga a avançar molt més de pressa o a replantejar-se moltes coses. ¿Es fa inevitable una UE a dues velocitats, o amb dos objectius?

2. Europa té ara dos reptes importants, un extern i l'altre intern. El primer és causat per la no adaptació a les noves realitats. La globalització i les conseqüències socials de les noves possibilitats de comunicació i de difusió han canviat les bases de la competitivitat econòmica dels països, i han modificat les relacions de poder a nivell mundial. Mentre tot això passava, els països de la UE no han reformat suficientment les seves economies, i han mantingut una fragmentació política que els pot convertir en marginals. El segon és més preocupant. Durant els darrers anys, per fer front a la crisi, s'han pres i s'han imposat una sèrie de mesures que han perjudicat molt grans capes de la població, mentre que han afavorit grups poderosos. La percepció d'això ha fet que les conviccions europeïstes s'anessin afeblint i fins i tot es tornessin negatives. Donar la volta a aquesta realitat demanarà un gran esforç.

3. Els objectius fundacionals de la UE eren la pau, la democràcia, el progrés econòmic i la cohesió social. En el primer s'han fet uns grans progressos en relació amb èpoques anteriors. En el segon també, ja que s'ha aconseguit que en tots els estats membres, i especialment en els del sud i de l'est, funcionin ara institucions democràtiques; però en contrast, la construcció de les institucions de la Unió és molt poc democràtica, i ha deixat massa espai a la intergovernamentalitat i la tecnocràcia. El progrés econòmic va ser clar, i fins i tot espectacular, durant les tres primeres dècades, però al voltant de la fi del segle va decaure, es va orientar equivocadament, i no acon-

segueix recuperar-se. Finalment, es podria dir que la justícia social i la solidaritat han estat dos objectius deixats de banda des de fa uns 15 anys, ja que les desigualtats han crescut molt i crearan molts problemes.

FERRAN ARCHILÉS (Professor d'Història Contemporània a la Universitat de València i assagista)

1. Caldria tindre una ferma convicció sobre el progrés de les societats, que personalment estic lluny de tindre, per a saber de què parlem quan parlem d'avanços i progressos. Que la UE (i en un sentit més ampli, el conjunt dels països europeus) ha canviat després de cada crisi és, però, un fet. Ara mateix també és així. Per exemple, el paper del Banc Central Europeu sembla haver-se confirmat, per a bé i per a mal. El protagonisme d'Alemanya, també. Dissortadament, el model econòmic i social que Europa sembla haver mamprés per a eixir de la crisi és una confirmació de les idees i pràctiques que han generat la crisi. L'esquerra majoritària europea ha demostrat, d'altra banda, la manca d'idees pròpies. Els moviments polítics que s'apunten a diversos països de la perifèria requeriran temps per a consolidar-se i els caldrà poder fer aliances amb forces als països del nucli dur europeu com Alemanya, França i Itàlia. I això és possible, però poc probable.

2. La llista de reptes i problemes pot ser llarga i complexa. Les urgències marquen i marcaran les agendes i guanyaran protagonismes mediàtics: per exemple, amb l'arribada d'immigrants o per la feblesa de la política exterior. Però, en un sentit més profund, els reptes fonamentals són: *a)* Democratitzar a fons la UE i fer més transparent la presa de decisions; caldrà, doncs, desenvolupar un model de ciutadania integrador i

eficaç, capaç de produir (auto)identificació per part dels europeus i control eficient de les polítiques. *b)* Definir un model econòmic i social que pugui garantir els drets dels ciutadans, cosa que l'obsessió per la competitivitat i l'aplicació dels dogmes neoliberals amenaça; en aquest sentit, és urgent redefinir la política financera i la moneda europea. *c)* Evitar tota temptació de definició identitària excloent (basada en la cultura o la religió). *d)* La necessitat de redefinir el marc fundacional de la UE, que són els estats nació.

3. Des d'una perspectiva històrica, l'èxit més notable de la UE és haver construït un grup de socis i aliats entre països que havien estat en guerra per més de tres segles i dramàticament al llarg del segle XX. Des d'un punt de vista econòmic, ha afavorit el creixement de les economies dels seus membres, però la construcció d'un model social ha quedat en canvi endarrerida. Les crisis de 1973 i la de 2008 han mostrat la fragilitat d'uns èxits que semblaven inamovibles. L'hegemonia d'Alemanya és i no és una sorpresa. Mentre la UE funcione com un mercat, l'economia més forta marcarà la pauta. Però la UE no pot ser només un mercat. Les ampliacions de la UE són inevitables i desitjables si cap projecte europeu ha de tindre sentit. Però ampliar per necessitats del mercat és un error.

MARTÍ DOMÍNGUEZ (Escriptor, professor de Periodisme i director de la revista de divulgació científica *Mètode*)

1. Jo no em refiaria gaire d'Europa, que triga sempre massa a actuar (com en la crisi dels Balcans o en la darrera crisi humanitària de Síria). Europa és indolent per a les qüestions humanitàries i socioculturals: és bàsicament un mercat, i és bona si la

bossa sona. No obstant això, és el millor que tenim...

2. Els principals reptes són de concepció. La creació de l'euro va estabilitzar aquest mercat, encara que fos a costa dels països més pobres, que es varen empobrir més. Però aquest mercat que és Europa fa aigua constantment en el moment d'anar més lluny, en qüestions extraeconòmiques com les socials o culturals. En aquest sentit, les fronteres són encara molt fortes i impermeables, i la diversitat europea no està gens reconeguda. L'Europa de les regions/nacions hauria de ser l'objectiu: una Europa oberta als seus ciutadans i a les diferents identitats culturals. Aquesta riquesa cultural s'hauria de protegir; no sols això, hauria de ser el vertader leitmotiv d'Europa.

3. El balanç és bo per necessitat. Després de quaranta anys de dictadura –amb el beneplàcit d'Europa i dels nord-americans, tot s'ha de dir–, la presència d'Europa ha estat important per a l'estabilitat espanyola. Va costar molts esforços aconseguir obrir les mentalitats franquistes a la idea europeïsta. Per altra banda, l'euro i el pas lliure de les persones han ajudat a crear aquesta identitat europea, tot i que no s'ha concretat encara massa. L'hegemonia alemanya, tan basada en l'economia i amb tan poca cintura per a qüestions de més calat intel·lectual, potser tampoc ajude massa per a aquest propòsit. Siga com siga, per moltes raons, des d'idiosincràtiques fins a sociopolítiques, el nostre poble, la nostra cultura, necessita Europa.

MANUEL ALCARAZ (Conseller de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Coordinació de la Generalitat Valenciana i professor de Dret Constitucional de la Universitat d'Alacant)

1. No ho sé. Però el pitjor és que crec que no ho sap ningú... O, potser, això és el bo, perquè es podrà començar a reconèixer, intel·lectualment i política, que Europa està entrant, i ha d'entrar, en una nova dialèctica, que les preguntes són unes altres, diferents de les que van motivar el naixement de les comunitats i el seu desenrotllament prodigiós, perquè les necessitats són unes altres. El reconeixement mateix de la necessitat és una novetat: s'acaba el paradigma de l'opulència il·limitada –encara que s'acceptara que hi havia problemes. S'estableix així el renovat debat entorn de noves estructures polítiques i els seus dispositius de funcionament en un horitzó «post-benestar», amb ciutadanes marques per la diversitat, amb la peremptòria urgència d'enfrontar-se al canvi climàtic i de coordinar els usos del capital amb noves maneres d'entendre el món del treball i la cohesió social. Massa o massa poc? Aquest és el primer debat.

2. Es deriven de la resposta anterior. Bàsicament es tracta de la capacitat d'op-
tar entre possibles variables creixentment dicotòmiques, com ara: identitat europea a partir de la generació d'un espai públic comú i plural / identitats particulars administrades pels estats que renacionalitzen la diversitat congregant-la entorn del poder polític; implicació directa en la lluita contra l'exclusió social / complicitat amb el capitalisme ultraliberal que exigeix majors ruptures de la cohesió interna; UE com a actor dinàmic contra el canvi climàtic / subjecte d'inèrcies i privilegis econòmics en matèria mediambiental; manteniment d'un concepte clàssic i autocomplaent de ciutadania / obertura de la concepció de ciutadania plena a nous subjectes, potenciant la igualtat formal i material.

3. A pesar de tot: positiu. Els «documents de la barbàrie» de la UE són menors que els seus «documents de civilització». Europa i el món serien molt pitjors sense el seu procés d'institucionalització. Una altra cosa és la sensació creixent d'esclerosi, molt alarmant ja, sobretot perquè significa l'agonia de l'agenda social europea, la fi de la igualtat com una de les referències fortes i la crisi de la UE com un símbol –difús però eficaç– posat al servei d'adherir valors de cultura, diàleg i respecte per la dignitat humana, a les qüestions descarnadament polítiques. L'hegemonia alemanya, *per se*, no és roïna, encara que seria millor l'absència d'hegemonies o les hegemonies compartides: l'autènticament pernicios és que siga una hegemonia habitualment posada al servei ideològic i pràctic del neoliberalisme i de valors conservadors; però tan dolent com això és l'absència de vertebració d'un sistema de contrapès(os), que és quasi tant com dir l'absència d'idees o programes polítics alternatius.

LLUÍS BASSETS (Periodista, director adjunt del diari *El País*)

1. Europa no enfronta ara una crisi com qualsevol altra, sinó una constel·lació de crisis que posa en qüestió la seva mateixa existència com a projecte i com a idea. No hem acabat encara de sortir del tot de la crisi de l'euro, una moneda única ara qüestionada que havia de ser fa ben pocs anys el motor de la unió política. La crisi grega ens ha mostrat que l'euro podia ser reversible i la UE també, que se'n pot sortir i que molts desitgen fer-ho. Tenim l'amenaça permanent del referèndum de sortida del Regne Unit, que seria el primer revés seriós per a la UE des dels anys triomfals de la creació del mercat únic i les ampliacions.

Ens hem trobat amb una crisi de fronteres i de seguretat a l'est, amb el fet insòlit d'una modificació violenta de la integritat d'un Estat que pretenia associar-se i fins i tot integrar-se en la UE, com és Ucraïna. I una altra crisi de grans dimensions i violència al flanc sud, a l'Orient Mitjà, que ha conduït a Europa un flux de refugiats insòlit des de la Segona Guerra Mundial. Aquestes són crisis externes, però caldria comptar amb les estrictament internes, que afecten la legitimitat de les democràcies representatives europees i que impulsen populismes de tots els signes, fins a conduir a una crisi fins i tot dels valors fundacionals europeus. El cas d'Hongria, amb la seva deriva xenòfoba i autoritària, n'és l'exemple més clar. El pensament europeu clàssic ens faria concloure que aquesta acumulació de crisis ha de ser forçosament una oportunitat per fer el gran salt endavant en el projecte d'unió. Però això no és el que es desprèn d'una acció política sempre lenta i insuficient, donat que la velocitat i la resolució amb què els governs i les institucions europees aborden les crisis queda sempre molt lluny de la velocitat de la corrosió que debilita el projecte europeu i el pot arribar a posar en perill de liquidació.

2. El repte immediat és la resolució de la crisi d'Orient Mitjà en els tres aspectes que corresponen als europeus. Primer de tot, contribuir a resoldre la crisi en origen, tot recuperant l'estabilitat a Síria i preparant el país per a una transició que permeti la convivència entre tots els grups ètnics i religiosos i el retorn dels desplaçats interns i externs. En segon lloc, construir una nova política d'asil i de fronteres, que serveixi per resoldre l'actual arribada de refugiats, però que serveixi també per enfrontar-se amb les fortes pressions migratòries que es

produiran els propers anys. I en tercer lloc, preparar-se per americanitzar-se pel que fa les poblacions, és a dir, convertir-nos en societats multiculturals preparades per a l'acollida, organitzadament i raonable, de milions de refugiats i immigrants econòmics, que són els que ens han d'ajudar demogràficament a garantir l'Estat de benestar i els models europeus de prosperitat. Hi ha d'altres reptes immediats, dels quals en destacaria dos: culminar la construcció de l'arquitectura institucional de l'euro començada amb la crisi dels deutes sobirans i resoldre la qüestió de les relacions amb Rússia, que afecten la seguretat i les fronteres d'Europa.

3. El projecte europeu es troba ara en un impàs o si es vol qüestionat per les mateixes poblacions europees, però a mi em sembla que és encara l'experiència més fabulosa de governança democràtica que s'hagi fet mai en la història de la humanitat, fonamentada en la cooperació entre països que abans s'havien fet la guerra entre ells i havien perpetrat els pitjors genocidis imaginables amb les seves poblacions. L'actual hegemonia alemanya és un fet gairebé inscrit a la naturalesa de les coses: pes econòmic i demogràfic, centralitat geopolítica, solidesa de l'arquitectura institucional del seu Estat de dret, eficàcia en les seves reformes de l'Estat de benestar... El que s'ha de témer d'Alemanya, en paraules de l'exministre polonès d'Afers Estrangers, Radoslaw Sikorski, és més la inacció i la seva inhibició que no el seu poder. Europa en tot cas segueix essent encara avui la zona de pau, prosperitat i estabilitat més extensa del món i només li cal, per esventar les pors i els fantasmes de la desintegració i dels antagonismes, fer d'una vegada el salt en la seva unió política que consolidi tot el

que ja s'ha aconseguit i situï la Unió com la gran superpotència pacífica del segle XXI.

ISABEL BURDIEL (Catedràtica d'Història Contemporània de la Universitat de València)

1. Vull pensar que farà un salt endavant perquè és el més sensat per a tots. No obstant això, el pes dels discursos nacionalistes (de tota mena) segueix il·lustrant la possibilitat d'articular una narrativa comuna d'identitat que, tot i que ha avançat molt, segueix en perill. Sense aquesta narrativa, l'espai que es deixa, en termes de legitimitat pública, a la defensa d'interessos parcials/nacionals és molt ampli. Com a historiadora, vull recordar que els processos històrics que semblen ancorats poden revertir-se.

2. Una política exterior comuna i sòlida (la qual cosa inclou el problema dramàtic dels immigrants). Una narrativa forta en relació amb la identitat europea comuna que incloga interessos i emocions.

3. Crec que el balanç, tenint en compte d'on partíem (que no era una altra cosa que dues guerres mundials), és positiu, tot i que amb núvols a l'horitzó i problemes seriosos que ja he esmentat. La creació de l'euro, malgrat el que pensa Stiglitz per exemple, és important i el que s'ha de fer es llimar els desajustos i els errors, no eliminar-lo. L'hegemonia alemanya és inevitable, donat el seu pes en l'economia de la Unió, però ha de tindre contrapesos i sentit de la responsabilitat. Una responsabilitat que ha d'articular-se –hi insistesc– en una re- vigorització de la narrativa de la identitat comuna més enllà de les experiències. S'ha d'exigir també als països de l'anomenat «Sud» i de l'«Est» –llegiu Hongria, per exemple– que recorden que els drets impliquen obligacions.

LAIA BALCELLS (Politòloga, professora de Ciència Política a la Universitat de Duke, Estats Units)

1. Fa uns tres anys pensava que la crisi del deute, sobretot la grega, portaria a un salt endavant pel que fa a la integració política d'Europa. Ara, tanmateix, tendeix a pensar que viurem una situació d'*impasse* durant molt de temps, en què no avançarem en la unió política i en què les polítiques econòmiques seguiran sent sub-òptimes precisament per aquesta manca d'integració política. És evident que els estats són molt refractaris a cedir sobirania, ja sigui cap a entitats supra o subnacionals, i que gairebé només ho fan en situacions molt extremes i/o arran de conflictes bèl·lics. D'altra banda, no crec que es vagi enrere ja que és molt difícil desmantellar les institucions europees i hi ha sinergies molt fortes pel seu manteniment.

2. Europa té dos reptes principals: 1) El desencaix entre la unió política i la unió econòmica. A hores d'ara solucionar això requeriria que els estats cedissin sobirania i que es creessin noves institucions de govern, molt més democràtiques que les ja existents, en el context europeu. Però, de nou, em sembla hi ha una manca de voluntat política per a realitzar passos en aquesta direcció. 2) Les grans onades migratòries, que no pararan i que suposaran un gran repte a la concepció d'Europa que s'ha tingut fins ara. S'hauran de pensar respostes i maneres d'integrar aquests nousvinguts al continent. En aquest sentit, és especialment preocupant la força que està agafant l'extrema dreta a Europa, que pot anar *in crescendo*.

3. El balanç és positiu en molts sentits: per exemple, s'ha aconseguit l'objectiu de crear una zona de seguretat comuna i ja no

ens plantejem que dos països de dins d'Europa puguin entrar en conflicte l'un amb l'altre. S'ha avançat a l'hora de crear una identitat política europea, supranacional, i l'eliminació de les barreres comercials ha estat molt positiva pel creixement econòmic del continent. Hi ha, però, clarobscurs importants. D'una banda, el disseny de les institucions comunitàries es problemàtic. El poder polític queda molt allunyat dels ciutadans, que mantenen una burocràcia que es percep com elitista i forana. Hi ha moltes institucions dins de la UE que els ciutadans de peu no sap com funcionen i hi ha moltes decisions que emanen de la UE que no senten com a pròpies. Tot això són indicadors de mala qualitat democràtica. La creació de l'euro també és problemàtica perquè, tal i com han assenyalat experts mundials en economia política, hem deixat de tenir l'instrument de la creació de moneda per a regular l'economia. Això últim ho hem notat sobretot en el context de la darrera crisi econòmica, i ha comportat una depreciació interna, sobretot als països del sud d'Europa. L'hegemonia d'Alemanya és conseqüència del seu poder econòmic i de la falta de coordinació dels altres països europeus, que els fa incapaços de qüestionar-la.

MÒNICA OLTRA (Vicepresidenta de la Generalitat Valenciana i dirigent de Compromís)

1. La dreta europea, aliada amb el poder econòmic i financer, ha posat en marxa un canvi de model per salvaguardar els interessos dels que més tenen. Això s'ha traduït en mesures per eliminar el benestar com a primer pas per a eliminar la llibertat. Per què aquesta crisi-estafa l'han de pagar els que no l'han creada? Els treballadors i treballa-

dores autònoms, els xicotets empresaris i empresàries no tenen responsabilitat en la crisi, però són els que més sofreixen les seues conseqüències en forma de retallades dels serveis públics que s'imposen des d'Europa, que busquen desposseir-nos del benestar, amb un rerefons de buscar desposseir-nos de la llibertat. Un poble sense benestar és un poble que té por i un poble amb por no és lliure. Així que o canviem les polítiques europees o el salt endavant és per caure en l'abisme. Així, crec que hem de fer un salt endavant, plantar-nos enfront del poder i eixir d'aquesta crisi amb mesures que eviten l'acumulació de poder i capital per caminar cap a un futur de redistribució i benestar compartit.

2. El repte per als països del sud d'Europa, que tenim un destí molt paregut, és aconseguir unir els nostres esforços perquè s'entenga en el conjunt de la Unió Europea que els drets fonamentals no són renunciabls i que han de ser compatibles amb el pagament d'aquella part del deute que s'haja generat de manera legítima. Les persones estan primer que els bancs i no podem tolerar situacions com les de Grècia, on es pretén que se sacrifique tota una part de la població que està en situació de pobresa, que no té en aquest moment seguretat social, ni assistència mèdica, amb una pobresa infantil galopant i una situació que és senzillament insostenible per l'objectiu de pagar deute. El repte per a la resta de la Unió Europea és entendre la situació del països del sud i establir polítiques econòmiques que no generen pobresa i més desigualtat. El centre i nord ha d'entendre que Europa no existeix sense la Mediterrània. Un altre repte europeu té a veure amb la solidaritat amb els desplaçats per les guerres. Europa

té l'obligació política, moral i humanitària de rebre i acollir a les persones que fugen d'aquests conflictes. La Mediterrània ha de tornar a ser el pont de cultures que uneix, no la fossa comuna que ens afona com a civilització.

3. Els orígens de la Unió Europea es basaren en enteniments bàsicament econòmics entre alguns països per a la creació d'un mercat comú i el manteniment de la pau. Després, amb els diferents tractats, amb la implantació de la moneda única, ens han volgut fer creure que el desenvolupament econòmic milloraria per si mateix les condicions de vida de tots els ciutadans i les ciutadanes, cosa que és evident que no s'ha produït, més bé al contrari. La negativa a establir una política social, laboral i fiscal comunes és el gran fracàs de la Unió Europea. Mentre construir una Europa social, amb la integració dels sistemes socials, laborals i fiscals dels diferents estats membres siga una quimera, la Unió Europea no caminarà en la bona direcció i la moneda única serà inviable. L'hegemonia alemanya, representada en la figura d'Angela Merkel, està sent catastròfica per a Europa per les polítiques d'austeritat que imposa. Per a mi, Merkel representa el pitjor de la política alemanya, en el sentit que està practicant un imperialisme que, precisament pel país en què està, no s'hauria de permetre. Perquè ara no vénen amb tancs, ara vénen amb exigències de retallades i amb exigències de com hem de fer les coses al sud, amb una supèrbia i una prepotència que generen sofriment en la resta del continent. Hem de tornar a la Unió Europea solidària i cohesionada on la cooperació s'imposa a la competència i la vida digna de les persones que hi habiten siga la prioritat política. □